

Література:

1. Кузьменко Ю. В. Правова культура учнівської та студентської молоді – сучасна вимога суспільства / Ю. В. Кузьменко // Педагогічний альманах. – 2013. – Випуск 17. – С. 23–27.
2. Кузьменко Ю. В. Роль правової освіти у процесі формування правової культури особистості / Ю. В. Кузьменко // Таврійський вісник освіти. – 2012. – №4. – С. 120–124.

Головченко С. М.*

**КОРЕКЦІЙНО-ВІДНОВЛЮВАЛЬНА ДОПОМОГА ДІТЯМ
З АУТИЧНИМИ ПРОЯВАМИ В ПОВЕДІНЦІ**

У статті подані сучасні погляди на теорію і практику проблеми розвитку дітей із розладами спектра аутизму, представлені різні форми корекційно-відновлювальної допомоги аутичним дітям та їх родинам, наведено основні засади створення індивідуальних корекційних програм для аутичних дітей.

Українські медики констатують, що зростання дитячого аутизму в нашій країні та у світі в цілому набуло характеру тенденції. Ознайомившись зі спеціальною літературою, можна зробити висновок, що рання діагностика захворювання дає великий шанс на те, що дитина в майбутньому буде соціально адаптованою. Якщо з такими дітьми постійно працювати, то на межі шкільного віку вони встигають адаптуватися до соціуму. Народження дитини з особливими психофізичними потребами є стресом для родини. Проблема виховання й розвитку «особливої дитини» часто стає непосильною для батьків, вони опиняються у психологічно складному становищі, відчуючи біль, горе, почуття провини та нерідко впадають у відчай. Найчастіше позиція батьків у сім'ях, де є діти з порушенням розвитку, зокрема з розладами спектра аутизму, відрізняється неадекватністю сприйняття проблем дитини, вони вирішують лише ті задачі, актуальні на сьогоднішній день, не думаючи про майбутнє. У більшості випадків батьки чекають настання дива, сподіваючись на те, що з віком дитина «переросте» та стане такою, як її однолітки. Спеціалісти дошкільних закладів часто стикаються з труднощами роботи з такими батьками. Рекомендації педагогів не завжди досягають своєї мети, але все ж таки корекційна робота відіграє не абияку роль у розвитку та адаптації дитини в соціумі.

Говорити про соціальну нішу, яку займають діти з аутизмом, важко через значні відмінності в рівні їхнього інтелектуального і мовленнєвого потенціалу. Відомі випадки, коли люди з аутичною поведінкою професійно й успішно займаються наукою, літературою, суспільною діяльністю, проте частіше вони оволодівають професіями, що не потребують спілкування з іншими людьми. Визначено, що спільним для аутичних осіб є те, що, коли аутична дитина навчена чомусь, то в силу своєї

* © **Головченко С. М.**

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

схильності до стереотипів і в міру своїх інтелектуальних можливостей, вона буде працювати так, як її навчили, хоча це не виключає і творчого підходу до справи. У випадках, коли аутичну дитину правильно виховують і навчають, суспільство одержує відповідальну за свою роботу людину, якою б ця робота не була – від фізика-теоретика до двірника [3].

Проблеми діагностування та розвитку дітей з розладами спектра аутизму вивчали Е. Бльойлер, Л. Каннер, С. Байрон-Кохен, Л. Бобкович, Л. Вінг, Дж. Глатзель, Б. Кауфман, Е. Мінковські, П. Рандел, Б. Рімланд, Е. Шоплер, Т. Яшімото, С. Салліван, В. Башина, А. Ретт, Б. Хагберг, І. Вікторов, С. Семенов, В. Осипов, В. Гиляровський, Т. Скрипник, К. Островська.

Метою статті є висвітлення сучасних поглядів на теорію і практику проблеми розвитку дітей із розладами спектра аутизму та різні форми корекційно-відновлювальної допомоги аутичним дітям та їх родинам.

Процес діагностики аутичних дітей є достатньо специфічним. Аутичні діти, особливо в перші роки життя, можуть виглядати цілком нормальними та жвавими у своїх спонтанних реакціях. Багато батьків відзначають, що їхні діти у віці немовляти були ідеальними, реагували на різні форми фізичної стимуляції, володіли навиками мовлення, характерними для цього вікового періоду. За даними досліджень (Т. Скрипник та Д. Скрипник), близько 25 % батьків дітей, у яких були виявлені розлади спектра аутизму, повідомили про їх нормальний розвиток до третього року життя. Інша група батьків наголосувала, що «в поведінці їх дитини щось було не так»: дитина поводитися надто спокійно, або, навпаки, вирізнялася дратівливістю та відсутністю зацікавлення міжособистісними контактами. В обох випадках діагноз батьки сприймали з розпачем та почуттям провини [4].

Рання діагностика є досить важливою як для самої дитини, так і для її батьків. Розвиток дитини – це процес дозрівання і навчання. Тому найефективнішою є терапія, яка проводиться з дошкільнятами. Рання діагностика дає шанс таким дітям із вродженими вадами на краще функціонування в майбутньому житті. Для батьків установлення діагнозу є відповіддю на запитання: «Чому моя дитина є іншою?».

На підставі діагностичної інформації педагог складає «*Стимуляційну програму*» для дитини. Діти з порушенням розвитку – це діти, які мають проблеми в багатьох сферах життєдіяльності, тому дуже важко розвивати всі сфери відразу. Починати потрібно з найбільш виразних та наглядних порушень, які в першу чергу хвилюють батьків та заважають нормальному функціонуванню самої дитини.

При створенні програми слід дотримуватися правил.

- Програму потрібно складати, виходячи з того, що дитині подобається найбільше.
- Вправи повинні бути короткі та необтяжливі.

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

– Необхідно забезпечити комфорт проведення стимуляційної програми (місце проведення не повинне змінюватись; необхідні для виконання вправ матеріали потрібно приготувати заздалегідь; виконувати програму бажано в один і той самий час; не відволікатися на дзвінки, розмови).

– Слід заохочувати дитину до співпраці (можна використовувати матеріальні та соціальні винагороди).

– Вправи повинні змінюватись (статична – динамічна).

– Загальна тривалість стимуляційної програми не повинна перевищувати 1 години [3].

Досвід свідчить, що розвиток елементів трудової діяльності в дітей з аутичними проявами проходить під впливом вимог оточуючих. У дітей починають формуватись перш за все навички самообслуговування. Природно, що за наявного в дітей стану розвитку предметних дій цей процес важкий. Тому в сім'ї часто обирають лінію найменшого опору – батьки одягають, роздягають, годують дитину. Однак є й родини, у яких перед дитиною намагаються ставити певні вимоги та досягають успіхів. Тому аутичні діти мають різний рівень опанування навичок самообслуговування. Проте сам характер умінь і навичок заслуговує на більшу деталізацію. Рухи в дітей при виконанні дій, пов'язаних із самообслуговуванням, невпевнені, нечіткі, часто уповільнені або метушливі, недостатньо цілеспрямовані. Яскраво виражена неузгодженість дій обох рук. Іноді навіть у старших дошкільників немає розуміння послідовності та логіки всіх дій, які входять у навичку. Страждає й характер кожної окремо взятої дії, яка входить у склад навички. Наприклад, діти не тримають ложку в руці, не набирають їжу. Той факт, що деякі діти, до яких пред'являлись послідовні вимоги, опановують навички самообслуговування, свідчить про достатні потенційні можливості розвитку практичної діяльності в дітей з аутичною поведінкою.

Більшість дітей із розладами спектра аутизму не починають говорити не тільки у 2-3 роки, а й у 4-6 років. З точки зору розвитку мовлення ці діти являють собою дуже неоднорідну категорію. Серед них є діти, які зовсім не володіють мовленням; діти, які володіють невеликим обсягом слів та простих фраз; діти з формально добре розвиненим мовленням. Проте всіх об'єднує обмежене розуміння зверненого мовлення, прив'язаність до ситуації, з одного боку, та відірваність мовлення від діяльності – з іншого. Мовлення не відбиває дійсних інтелектуальних можливостей дитини, не може слугувати повноцінним джерелом трансляції їй знань та відомостей. Фразове мовлення відрізняється великою кількістю фонетичних та граматичних спотворень. Засвоєння граматичної будови мовлення протягом дошкільного віку, як правило, не відбувається. Особливо страждає зв'язне мовлення. Однією з характерних особливостей є при цьому стійке порушення узгодження лексико-граматичних категорій. Словниковий запас у пасивній формі значно пере-

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

вищує активний, проте це стосується, як правило, сприймання окремих ізольованих слів, і то не у всіх випадках. є слова, якими аутична дитина може назвати певні картинки, предмети, проте не розуміє їх, якщо чує в мовленні іншої людини поза звичною ситуацією. Це свідчить про те, що в дітей із розладами спектра аутизму довго зберігається ситуативне значення слова. Семантичне наповнення слова в цих дітей набагато менше, ніж у дітей із розвитком відповідно до вікової норми. Ситуативне значення слова, недостатнє граматичне оформлення мовлення, порушення фонематичного слуху та уповільненість сприймання призводять до того, що мовлення інших або часто зовсім не розуміється аутичною дитиною, або розуміється неточно і навіть спотворено.

У той же час слово дорослого може відігравати в організації діяльності дитини з особливими потребами суттєву роль. Воно може зосередити її увагу, спрямувати на діяльність, навіть поставити перед нею нескладне завдання. При цьому необхідно пам'ятати, що не слід користуватись ізольованою словесною інструкцією, її необхідно поєднувати з показом, зразком, спільними діями дорослого та дитини протягом навчання.

Так, наприклад, у Дмитра (дитина із розладами спектра аутизму) без спеціального навчання не розвивається можливість регулювати діяльність за допомогою власного мовлення: спостерігається в окремих випадках супроводжуваче мовлення, проте зовсім не виникає фіксує та планує. Супроводжуваче мовлення часто справляє враження неспіввіднесеного, у хлопчика спостерігається ехолоалічне мовлення.

Мовлення у Каті, Карини, дітей із розладами спектра аутизму, настільки слабо розвинене, що не може здійснювати функцію спілкування. Недорозвиток комунікативної функції мовлення не компенсується й іншими засобами спілкування, зокрема мімікожестикуляційними; амімічне обличчя, погане розуміння жести, уживання лише примітивних стандартних жестів відрізняють цих дітей від дітей з порушенням мовлення та слуху.

Оскільки потрібно враховувати потреби та можливості кожної дитини, важливим є створення комплексної індивідуальної програми. Індивідуальна програма включає в себе: сенсомоторну інтеграцію в розвитку особистості, формування розуміння мови, а також комунікативних навичок, розвиток пізнавальних процесів у спонуканні до зацікавлення довкіллям [1].

У своїй практиці для налагодження контакту під час корекційно-відновлювальної роботи, залучаємо аутичну дитину до сенсорних ігор. Це надає дитині нові відчуття (зорові, слухові, тактильні, рухові, нюхові та смакові), установлюється емоційний контакт. У використанні різноманітного спектру інноваційних технологій залучаємо до співпраці батьків.

Різні види сенсорних ігор передбачають використання інноваційних здоров'язбережувальних технологій.

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

1. Кольоротерапія. Гра з кольоровими фарбами. Фантазіємо разом з дитиною при змішуванні фарби, отримуючи різні кольори. Розвиваємо зоровий аналізатор, пізнавальні процеси, зокрема уяву, коли червона вода перетворюється на гранатовий або томатний сік, біла – на молоко, помаранчева – на фанту, а чорна – на каву, знайомимо дитину з поняттям розміру.

2. Акватерапія та літотерапія. Ігри з водою та камінцями. Забави з водою, переливання і хлюпання – це улюблене заняття дітей. Розвивають тактильні аналізатори, моторику кистей рук. До того ж, ігри з водою мають терапевтичний ефект.

3. Ігри з мильними бульбашками. Потрібно підготувати дитину до цієї гри. Для цього потрібно навчити дитину дути, сформувати сильний видих.

4. Ігри зі світлом «Сонячний зайчик» і тінню «Ліхтарик».

5. Гра з льодом розвиває тактильні аналізатори, пізнавальні процеси: діти спостерігають, як водичка замерзає – стає холодною і твердою; як лід тане.

6. Ігри з крупами дуже подобаються аутичним діткам. Так, у грі «Попелюшка» малеча концентрує зорову увагу, розвиває дрібну моторику, коли перебирає гречку, горох, квасолю, рис. На манці малюємо, крупами викладаємо контур зображеного предмета відповідно до лексичної теми «Одяг», «Транспорт», «Тварини» та ін. Занурення рук у гречку, пошук у ній дрібних іграшок розвиває локомоторні функції, викликає позитивні емоції в дитини із розладами спектра аутизму.

7. Тістотерапія має широкий діапазон застосування у вивченні лексико-граматичних категорій, у формуванні елементарних математичних уявлень, в ознайомленні з оточуючим світом; розвиває моторику.

8. Гра зі звуками у пошуках місця звучання, у гармонійному спілкуванні з природою, гра на дитячих інструментах має на меті розвиток слухового сприйняття.

9. Емоційні ігри з рухами і тактильними відчуттями (тільки слід дочекатися, коли дитина першою виявить ініціативу).

10. Казкотерапія. Прослуховування казок, залучення до драматизації, під час чого дитина поступово залучається до колективної діяльності.

Таким чином, індивідуальний підхід до проблеми інтеграції дітей із розладами спектра аутизму в суспільство має велике значення для розвитку в них соціальних навичок і формування їхньої відносної незалежності.

Аутичні діти багато років були позбавлені доступних для інших осіб форм медико-психолого-педагогічної допомоги. Лише в 70–80-х роках, а в Україні наприкінці 90-х років ХХ століття зроблені перші кроки в напрямі напрацювання адекватної моделі допомоги особам з аутизмом [2]. До цієї моделі належать як медикаментозна терапія, так і психолого-педагогічна корекція. Не зважаючи на певний позитивний ефект медикаментозної

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

терапії, провідною формою роботи з аутистами є психолого-педагогічна корекція. Корекційна робота з аутичними дітьми включає виявлення і розвиток творчих здібностей дітей, розвиток мовлення та комунікативних навичок, а також систематичну роботу з батьками. Корекційно-відновлювальна допомога дітям з розладами спектру аутизму уможливорює досягнення максимального рівня когнітивного й соціального функціонування, забезпечення можливості існування в соціумі. Ці успіхи часто пов'язані з цілком визначеними ситуаціями, і перенесенням сформованих навичок соціального спілкування на інші ситуації.

Література:

1. Волошин О. Психолого-педагогічний супровід дітей із розладами спектра аутизму в умовах інклюзії / Волошин Оксана // Дефектолог. – 2013. – № 12. – С. 11–14.
2. Кулик В. Г. Аутичні діти: які вони? / Кулик В.Г. // Дефектолог. – 2013. – № 8. – С. 4–6.
3. Островська К. О. Аутизм: проблеми психологічної допомоги: навчальний посібник, 2006. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка. – 110 с.
4. Скрипник Т., Скрипник Д. Дослідження батьківських концепцій аутизму / Скрипник Тетяна, Скрипник Дмитро // Дефектологія. – 2011. – № 4. – С. 10–13.

Задніпрний Г. О.*

МЕТОДИЧНИЙ ПРОЕКТ ЯК НОВА ФОРМА МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ З ПЕДАГОГІЧНИМИ КАДРАМИ

У статті розглядаються питання оптимізації методичної роботи районних методичних кабінетів на основі використання активних форм і методів підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. Схарактеризовані переваги проектної діяльності та висвітлено досвід залучення до них педагогів дошкільних, позашкільних і загальноосвітніх навчальних закладів.

Останнім часом відбуваються кардинальні зміни в методичній роботі з учителями, обумовлені новими підходами до виконання головної функції методичних кабінетів – забезпечення підвищення кваліфікації педагогічних кадрів у міжкурсовий період. У системі неперервної освіти постійно точиться дискусія щодо оптимізації методичних кабінетів, сутності виконання таких функцій, як моніторингова, діагностична, коригуюча, інформаційно-просвітницька тощо. Проте, на нашу думку, популярність окремих пропозицій, думок, висновків не завжди сприяє підвищенню ефективності методичної роботи. З огляду на це, визначаючи мету та зміст науково-методичного супроводу професійного зростання вчителів, передусім, необхідно підбирати такі форми і методи, які об'єднували б ресурси як шкільних, так і районних методичних служб, а також закладу післядипломної освіти.

* © Задніпрний Г. О.